

Izvorni naučni rad

UDK 811.16'373.22:598.281.4

UDK 811.16:006.95

Robert BOŃKOWSKI (Katowice)

Uniwersytet Śląski

robert.bonkowski@us.edu.pl

DENDRONIMI U SLUŽBI SLOVENSКИH STANDARDNIH IMENA MJESECI

Zapažanja prirodnih pojava i povezane s njima poljoprivredne aktivnosti, kao i proizvodi tih aktivnosti bili su važni za drevne Slovence u obilježavanju tzv. „malih godišnjih doba“ koji su nakon hrišćanizacije i uvođenja kalendara postali nazivi za pojedine mjesece. Drveće je takođe bilo važno za Slovence u ovim zapažanjima, jer njihov izbor za imenovanje mjeseca ukazuje baš na značaj pojedinih dendronima za poljoprivredne aktivnosti Slovence u prošlosti. Izgleda da su tri drveta – *breza*, *dub* i *lipa*, kao i jedan grm – *sviba* – bili značajni u takvoj djelatnosti u prošlosti, na što ukazuju nastali na njihovim osnovama nazivi mjeseci.

Ključne riječi: slovenski jezici, kalendar, nazivi mjeseci, dendronim

U onomastičkoj literaturi rijetko funkcionišu termini: *fitonim* – u smislu ‘vlastita imenica biljke’, *drimonim* – ‘vlastita imenica šume, kompleksa šume’, *dendronim* – ‘vlastita imenica drva’. S terminom fitonim, dendronim i sl. češće se susrijećemo u lingvističkim istraživanjima iz područja apelativne leksike, slično stranoj orijentaciji prema tom problemu, đe se ovi termini koriste uglavnom u odnosu na apelativne nazive vrsta biljki i drveća (Bijak, 2017: 381). Ovakvo shvatanje dendronima takođe je polazna tačka za analizu u ovom tekstu.

Ljudi su bili i jesu do dan-danas fascinirani drvećem. U ranijim vremenima smatrali su ih mitskim božanstvima, vjerovali su u njihove natprirodne moći, a šume, kao kompleks drveća, su bile s jedne strane zastrašujuće, a s druge su ipak pružale hranu, utočište i materijal za ogrjev, što je često omogućavalo preživjeti teška istorijska ili klimatska razdoblja. Takođe, danas drveća

i šume jesu prisutna u jezičkoj i kulturnoj svijesti čovječanstva¹. Neka drveća su takođe dala motivaciju za slovenske nazive mjeseci.

Cilj je ovoga rada analizirati službene nazive mjeseci u slovenskim jezicima koji posjeduju domaću nomenklaturu i koji su motivisani vrstom drveća. U radu se ispituju samo holonimi, kao riječi koje označavaju cjelinu. Meronimi, kao što su u tom slučaju npr. *list*, *grana* i sl. su isključeni iz analize.

Pitanje domaćih slovenskih naziva mjeseci su proučavali mnogi naučnici². U XIX vijeku Slovenac Franc Miklošić 1867. objavljuje u Beču svoje djelo *Die slavischen Monatsnamen* (Miklosich, 1867) koje u XX vijeku postaje osnov za dalja istraživanja ovog tipa i druge ozbiljnije monografije koje se tiču naziva mjeseci u slovenskim jezicima, kao što je npr. *Ukraїnskie nazvy miesięcy na tle ogólnosłowiańskim* Tatjane Holinjske-Baranove (Hołyńska-Baranowa, 1969). Ova monografija, kao i brojni naučni članci na tu temu dokaz su interesovanja lingvista i kulturologa za slovenske nazive mjeseci, kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti.

Pretpostavlja se da su Sloveni, slično drugim indoevropskim nacijama, koristili sunčani kalendar, a s dolaskom hrišćanstva bio je zastupljen lunarni kalendar. Elementi lunarnog računanja vremena igrali su svoju ulogu i uglavnom su pomagali u određivanju manjih vremenskih jedinica, tj. onoga, što danas zovemo mjesecom (Włodawski, 1957: 32). Prateći mjesečeve promjene od punog do punog mjeseca, Sloveni su stekli sposobnost razdjeljivanja različitih mjeseci, najvjerojatnije ipak nijesu stekli dovoljno znanja koje bi im omogućilo upoređenje lunarnog računanja vremena sa sunčanim.

Praslovenski oblik **mesęcb* tematski se vezao s indoevropskim korišenom na označavanje mjerenja (Фадеев, 1967: 608) i mogao je označavati vremenski termin kao i nebesko tijelo. S vremenom u nekim standardnim jezicima došlo je do odvajanja značenjā – *mjesec* je konačno počeo označavati vremenski (astronomski) termin. Međutim, čak i tamo će se ova dioba izvršila, u narječjima još uvijek funkcioniše njegovo izvorno značenje. Neki istraživači su mišljenja da pojedine mjesece treba računati već kao proizvod slovenske kulture (Łowmiański, 1953: 26), iako u početku nijesu morali da budu astronomski termini. Većina istraživača ipak su mišljenja da Sloveni prije hrišćanizacije nijesu znali podjelu vremena na mjesečne periode (Miklosich, 1867:

¹ Up. CFP: *II Międzynarodowa Konferencja Naukowa Instytutu Filologii Słowiańskiej UAM z cyklu „Humanistyka w przyrodzie – Przyroda w humanistyce: Drzewostan słowiański*. Instytut Filologii Słowiańskiej UAM, Poznań 10. 10. 2019 <dostupno na: <http://humanitiesinnature.amu.edu.pl/konferencje/ii-miedzynarodowa-konferencja-naukowa-drzewostan-slowianski/>> [27. 8. 2020].

² U odnosu npr. na hrvatski nazivi up. *Vitezovićeve Kalendare* iz kraja XVII vijeka (Borić, 2015: 6–7).

1; Łoś, 1925: 183; Займов, 1954: 102–106). Aleksander Brückner čak smatra da *dla oznaczenia pór i czasu używali Słowianie [...] terminów ogólnikowych o czasie, kiedy to zwykły się zielenić lub kwitnąć brzozy, dęby, lipy, wrzozy, mówiąc o brzeźniu, dębniu, lipniu lub lipcu*³ (Brückner, 1939: 177).

Sloveni su, dakle, imali nazive za označavanje ljeta i drugih godišnjih doba. Dijelili su ih na niz pojedinih drugačijih od današnjeg računanja sezona. *Istniały tzw. małe pory roku, nie pokrywające się z miesiącami księżycowymi, jak np. okres opadania liści 'listopad', a także okresy poszczególnych ważnych zajęć gospodarskich, jak żniwa itp*⁴ (Hołyńska-Baranowa, 1969: 77). S vremenom ova „mala godišnja doba“ postala su osnov za imenovanje mjesečnog sistema.

Današnji jezički standardi kod Slovena imenuju mjesece na sljedeće načine:

1. Koriste latinske nazive (slovenački, bugarski, makedonski, crnogorski, bosanski, srpski, ruski i slovački jezik).
2. Čuvaju stara slovenska imena (poljski⁵, kašupski, češki, ukrajinski, bjeloruski, hrvatski jezik).
3. Istovremeno se služe objema nomenklaturama (slovenački i lužički jezici⁶).

³ *Za označavanje doba i vremena Sloveni su se služili opštim terminima o vremenu, kada su obično postajali zeleni ili procvjetali breze, dubovi, lipe, vriesovi, govoreći o brzeźniu, dębniu, lipniu ili lipcu* [prijevod R. B.].

⁴ *Postajala su tzv. mala godišnja doba, koja se nijesu poklapala s lunarnim mjesecima, kao npr. doba, period opadanja lišća 'listopad', ili doba pojedinih važnih poljoprivrednih aktivnosti, kao żetva i sl.* [prijevod R. B.].

⁵ U svom „mjesečnom“ sastavu poljski jezik, osim domaćih naziva, posjeduje i dva latinska, tj. za treći mjesec – preoblikovan *marzec* i za peti mjesec – *maj*.

⁶ U slovenačkom i lužičkim jezicima susriječemo se s dvojnog reprezentacijom sastava naziva mjeseci – latinskom i domaćom. Taj drugi ipak ima stilsko obilježje i računa se danas kao zastarjeli.

**Tabela 1. Sastav domaćih naziva
mjeseci u standardnim slovenskim jezicima***

Table 1. Composition of domestic names of the month in Slavic standard languages

	staroslo- venski	hrvatski	ukrajinski	bjeloruski	češki	poljski	kašupski
<i>januarius</i>	prosinyсь	siječanj	січень	студзень	leden	styczeń	stęcznik
<i>februarius</i>	sěčenъ	veljača	лютий	люты	únor	luty	gromi- cznik
<i>martius</i>	suxyjъ	ožujak	березень	сакавік	březen	marzec	strēmia- nnik
<i>aprilis</i>	brězenъ	travanj	квітень	красавік	duben	kwiecień	łżėkwiat
<i>maius</i>	trěvenъ	svibanj	травень	травень	květen	maj	mōj
<i>junius</i>	izokъ	lipanj	червень	чэрвень	červen	czerwiec	czerwińc
<i>julius</i>	črъvenъ	srpanj	липень	ліпень	červenec	lipiec	lėpińc
<i>augustus</i>	zarevъ	kolovoz	серпень	жнівень	srpen	sierpień	zėlnik
<i>september</i>	rujēnъ	rujan	вересень	верасень	září	wrzesień	sėwnik
<i>october</i>	listopadъ listogonъ	listopad	жовтень	кастрычнік	říjen	paździer- nik	rujan
<i>november</i>	grudenъ	studenj	листопад	лістапад	listopad	listopad	lėstopad- nik
<i>december</i>	studenъ	prosinac	грудень	снежань	prosinec	grudzień	gōdnik

Za domaća imena mjeseci u savremenim slovenskim jezicima bitna su bila tri drveta – veoma važna u privrednim djelatnostima drevnih Slovena, to jest: *breza*, *dub* i *lipa*. Blizu njih stoji i jedan grm – *sviba*.

1. BRĚZA (*Betula*)

Naziv ovog drveta je opšteslovenski i potiče od psl. *bĕrza (up. csl. *brěza*, bug. *brèzà*, mak. *breza*, sln. *bréza*, č. *bříza*, slč. *breza*, gluž. *brěza*, dluž. *bráza*, polap. *brezā*, polj., kašup. *brzoza*, rus. *berěza*, ukr. *berěza*, bjr. *bjaróza*) i naslanja se na ie. *bheragii, što je zapravo značilo ‘bijela’ (Gluhak, 1993: 149; Snoj 2016: 87).

Ovaj dendronim postao je osnov za današnji službeni naziv trećeg mjeseca u godini (*mart*) u dva slovenska jezika: češkom (*březen*) i ukrajinskom

* bez slovenačkog i lužičkih jezika. Oblici staroslovenskog jezika preuzeti iz: Moszyński, 1984: 143–144.

jeziku (*березень*). Zanimljivo je što je i kod drevnih Slovena jedan od naziva mjeseci (to jest četvrti – *april*) bio nazvan po toj vrsti drveta, jer staroslovenski jezik bilježi oblik *brězъnъ*, ali za četvrti mjesec. Etimologija tih imena mjeseci nije komplikovana. Staroslovenski oblik spojen je s korijenom **berz-*. Formalno može se ovđe govoriti o poimeničenom (supstantizovanom) imenskom pridjevu uz pomoć sufiksa *-jъ*: **berz-ъn-jъ* ‘mjesec breza, brezni mjesec’. U oblicima *březen* i *березень* radi se o tipičnim fonetskim pojavama u češkom i ukrajinskom jeziku, to jest o metatezi i njihovim različitim produktima u tima dvaju jezicima.

Etimolozi ipak nijesu saglasni u odnosu na detaljnije tumačenje, to jest – ili se govori o razdoblju u kojem se iscjeduje sok od breze, ili o vremenu ozelenjavanja brezā. Uprkos tome znatan broj istraživača povezuje sa sobom obje mogućnosti. Václav Machek npr. tvrdi da *od bříza, že ta počíná tehdy rašiti, ale hlavně dává mízu k pití* (Machek, 1971: 73). Franc Miklošić siguran je da se govori o breznom mjesecu, o vremenu kada se breza pokriva lišćem ili radije je to vrijeme kada pušta sokove (Miklosich, 1867: 2), a poljski etnograf, etnolog i slavista Kažimjež Mošinjski je uvjeren da se radi o soku od breza i objašnjava: *Na całej niemal Rusi, a także w niektórych okolicach Polski, Czech, Jugosławii i Bułgarii spotkać się można z użytkowaniem soku z brzóz i (rzadziej) klonów. Za pomocą nacinania kory na tych drzewach w okresie wczesnej wiosny (...) dobywa się oskołę, tj. sok i spożywa i spożywa go na surowo lub też używa do różnego rodzaju potraw*⁷ (Moszyński, 1967: 13). Da baš takvo podrazumijevanje porijekla naziva *brězъnъ* može biti opravdano, neka svjedoči činjenica da se istiskivanje soka od brezā odvija ranije nego njihovo ozelenjavanje i ukazuje na to bjeloruski naziv marta – *сакавік*, koji citira Mošinjski s dopunom da u prošlim vjekovima, u jednoj od poljskih regija, Mazuri, to jest u neposrednom sušedstvu Bjelorusije, kada je stiglo ranije proljeće, seljaci su istiskivali sok od breza koji se zvao *oskoła*⁸ ‘sok od breze’⁹.

⁷ *U gotovo cijeloj Rusiji, kao i u nekim djelovima Poljske, Češke, Jugoslavije i Bugarske, možemo se susresti sa sokom breze i (rjeđe) javorovim sokom. Rezanjem kore na tim drvećima u rano proljeće (...) dobija se oskolu, tj. sok, i pije se sirov ili se koristi za razne vrste jela* [prijevod R. B.].

⁸ *Oskola* po Enciklopediji travarstva i liječenja biljem predstavlja staropoljski naziv soka od breze (*Succus Betulae*) slatkog ukusa. Ovo je bio osvježavajući i liječnički napitak koji se upotrebljavao na području slovenskih zemalja. Dobija se u rano proljeće dubokim (ali ne više od 4 cm) rezovima brezovog stabla ili grane. Od malog stabla prečnika debla oko 15 cm dnevno može da se dobije do 5 litara soka, a od većih primjeraka (prečnik oko 30 cm) čak i do 15 litara. Treba ga skladištiti (čuvati) u staklenoj ili emajliranoj posudi (Strzelecka, 2000: 72–73).

⁹ Zanimljivo je što se bjeloruski oblik za naziv trećega mjeseca u godini [*сакавік* (*sakavik*)] baš direktno oslanja na pomenuti sok. Ovaj je naziv osnovan na sasvim drugom korijenu (to jest na korijenu *sok-*) i stoji u blizini riječi koja potiče iz ukrajinskih dijalekata u njima i zastarjelo označava treći mjesec, to jest *соковик*.

Dakle, češki i ukrajinski nazivi imaju staro slovensko porijeklo, a svjedoči o tome i staropoljski naziv marta – *brzezień* (danas: *marzec*). Breza, slično vrbi, u kulturi Slovena veže se s ženskom sferom života i stimulisanjem plodnosti. Manji elementi izrađeni od brezovih grančica koristili se za vrijeme proljećnih rituala koji su se odnosili na čaranje zdravlja i plodnost.

2. DŮB (*Quercus*)

Ovaj opšteslovenski dendronim potiče od psl. **dǫbъ*, ‘vrsta hrasta; drvo’ [up. stsl. *dǫbъ*, bug. *dъb*, mak. *dab*, sln. *dôb*, č., slč., luž. *dub*, polap. *dqb*, polj., kašup. *dqb*, slovin. *dōyb*, rus., ukr., bjr. *dub* i od toga derivari **dǫbrъ* (srbug. *dǫbrъ* ‘šuma’, polj. st. *dqbr* ‘hrast, hrastova šuma’) i dalje poimeničen pridjev **dǫbrava/*dǫbrova* ‘šuma’ (up. stsl. *dǫbrava*, bug. *dъbràva*, mak. *dabrava*, bos., crng., hrv., srp. *dùbrava* (u toponimima *Dubrava*, *Dubrova*, *Dubrovina*, *Dubravac*, *Dubrovnik*), sln. *dóbrava*, *dóbrova*, stč. *dúbrava*, č. *doubrava*, slč. *dúbrava*, luž. *dubrawa*, polj. *dqbrowa*, rus. *dubráva*, *dobróva* (dijal. ‘trava’, ‘nepokupljeno sijeno’), ukr. *dubrova*, *dibróva*, bjr. *dubróva*] (Gluhak, 1993: 208–209).

Psl. **dǫbъ* nema nedvosmislene etimologije. Postoje nekoliko objašnjenja koja se tiču nastanka riječi *dub*. Neki su mišljenja da *dub* dolazi od ie. **dheu-b*, **dhum-b* ‘duboki’, ‘mjesto smješteno duboko’ (onda tamno mjesto). Najvjerovatnije je ovđe došlo do neobičnog pomjeranja u značenju: ‘mjesto smješteno duboko’ → ‘vlažna dolina obrasla šumom’ → ‘šuma’ → ‘jedno od običnijih drveća’ → ‘dub’ (Tumas, 2005: 26).

Ovo je drvo dalo osnov za službeni naziv mjeseca samo u češkom jeziku (*duben*) u kojem označava četvrti mjesec u godini – april. Treba ipak pomenuti da je i u poljskom jeziku ime ovog drveta u nazivu mjeseca bilo nekada prisutno (u obliku *dąbień*) (Obrębska-Jabłońska, 1960: 109).

Etimologija naziva mjeseca je jasna. *Duben* dolazi od staroslovenskog **dǫbъ* + *-bъbъ*. Ovaj je termin danas samo češki i zasniva se na opšteslovenskom dubu. Češki dakle oblik *duben* označava ‘měsíc, kdy raší duby’ (Machek, 1997: 132; Rejzek, 2001: 147). Znači da se radi o mjesecu ozelenjavanja dubā, ‘dubni mjesec’, a sam naziv nastao je po analogiji na *březan* (s istim sufiksom). Potvrđuje to Jungmann, po kojemu naziv dolazi „...od dubu, který se pučí toho měsíce“¹⁰.

¹⁰ Miklošičev citat (Miklosich, 1867: 3).

3. LIPA (*Tilia*)

Lipa, kao i dva gore navedena drveta, je takođe opšteslovenski naziv. Potiče od psl. **lipa* (up. bug. *lipà*, mak. *lipa*, sln. *lípa*, č. *lípa*, slč., luž., polj. *lipa*, kašup. *lěpa*, polap. *leipó*, *laipó*, rus. *lípa*, ukr. *lýpa*, bjr. *lípa*). Da se uzme u obzir ie. **lēipā*, up. lit. *líepa*, latv. *liēpa*, prus. *lipe* može se konstatovati etimologija tog drveta. Korijen je **leip-* u značenju ‘mazati, lijepiti’ i prema etimolozima *lipa* je tako nazvana po ljepljivom soku (Gluhak, 1993: 378).

Ova vrsta drveta i njegov naziv je najfrekventniji u tvorbi domaćih naziva mjeseci kod Slovena. U svom mjesečnom sastavu posjeduje ga čak pet savremenih standardnih jezika, od čega jedan južnoslovenski (*lipanj*) za označavanje šestog mjeseca – juna (hrvatski jezik) i četiri [po dva: zapadno- (*lipiec* i *lěpińc*) i istočnosloveski (*липень* i *ліпень*)] za označavanje sedmog mjeseca – jula (po redu poljski, kašupski, ukrajinski i bjeloruski jezici).

Nastajanje naziva mjeseca veže se sa cvjetanjem lipa; slažu se s time svi istraživači. K. Mošinjski npr. naglašava nastajanje imena mjeseca na ovaj način:

(...) *lipнь* zawdzięcza oczywiście swoje powstanie kwitnieniu lip, który to okres ważny jest dla hodowców pszczół, a jak wiadomo, dawni Słowianie na wielką skalę uprawiali bartnictwo, czy pszczelarstwo. Tzw. szerokolistna lipa (u nas i na Małorusi) w ciągu drugiej połowy czerwca i na samym początku lipca, zaś znacznie od niej pospolita drobnolistna – w ciągu lipca (i w końcu czerwca). (...) Skoro nazwa miesięczna, urobiona od nazwy lipy oznacza u północnych Słowian (i u Bałtów) 7. miesiąc, a u Słowian południowych, u których lipa kwitnąć musi nieco wcześniej, 6. miesiąc, a więc zgodność nazwy oraz zjawiska, jakiemu ta nazwa zawdzięcza swe powstanie, jest niemal doskonała¹¹ (Moszyński, 1967: 148). Za takvo objašnjenje vrijedi navesti takođe riječi Relkovića koji poetski govori na sljedeći način:

*Ovi mēsec od lipnoga cvita
Sebi kod nas Lipanj ime pita;
Kad bo sunce zrak užije vruće,*

¹¹ *Lipнь* naravno svoje porijeklo duguje cvjetanju lipa, a to je period važan za uzgajivače pčela, a kao što je poznato, nekadašnji Sloveni su se bavili pčelarstvom u velikim razmjerama. Takozvana krupnolisna lipa (kod nas [u Poljskoj – R. B.] i u Bjelorusiji) ...[ovaj period pripada – R. B.] u drugoj polovini juna i na samom početku jula, a mnogo češća sitnolisna – u julu (i krajem juna). (...) Budući da naziv mjeseca, napravljen od imena lipe, znači 7. mjesec kod Ševernih Slovena (i Balta), a kod Južnih Slovena, da lipa mora malo ranije da procvjeta, 6. mjesec, označava kompatibilnost imena i pojave kojima ovo ime duguje njegov uspon, je gotovo savršen [prijevod – R. B.].

*Onda ljudi ostavljaju kuće,
Traže dervje, koje daje hlada
Majka s djetcom pod njim sedi rada,
I pod Lipom na pustoj ledini
Jedan putnik s drugim se sjedini
Legav, dotle med sobom divane,
San mirisni dok ih ne zastane;
Ti čas pčela zaoblači cvitje
Lipnih granah, i okolo liče.
Iz njeg pijuć mёд i vosak zuči,
I po sav dan okó njeg se muči* (Relković, 1796: 6).

U blizini tih riječi stoji i poljska poslovice za jul: *Od lip ciagnie wonny lipiec, nie daj słonku kłosa przypiec* (Krzyżanowski i Adalberg, 1970: 305).

Struktura riječi je jasna. Sastoji se od korijena *lip- + sufiksa *-бсб (lipiec) ili *-льн (липень, лінень i stpolj. lipień). Inovaciju, čini se, predstavlja kašupski oblik *lěpińc* sa proširenim formantom *in-бсб, đe se formant -in- može računati kao pridjevskog karaktera.

Neposredno u blizini „drvenih“ mjeseci se nalazi jedan naziv koji potiče od naziva grma – *svibe*.

4. SVİBA (*Cornus sanguinea*)

Naziv *svība* (i *svība*) po Gluhaku dolazi od ml. psl. *sviba (up. sln. *svība* ‘sviba, drenjina’). Hrvatski etimolog pretpostavlja da se radi o starijoj riječi (*Od psl.(?) *svibъnъ. – usp. sln. svibān, gen. svibna*) (Gluhak, 1993: 598) , a Pavao Skok ukazuje na činjenicu da je to navodna pozajmljenica iz poljskog jezika – *świdwa* (Dereń świdwa) (Skok, 1973: 372).

Po ovoj biljci ime je dobio peti mjesec i to jedino u hrvatskom sastavu mjeseci – maj, u kojem biljka i cvjeta – to jest *svibanj*.

Naziv vrste biljke (*sanguinea*, boje krvi) dolazi po boji lišća koje krajem jeseni dobija crvenu boju. Gluhak tvrdi da

*zbog pomaka u nazivima za mjesece u odnosu na ševerne jezike, treba upoređivati naziv *svibъnъ, izveden od naziva drveta za koje je značajna crvena boja, s praslovenskim *črbrъnъ. Psl. *črbrъnъ bio je naziv za četvrti mjesec slovenske godine. Ta je riječ (i *črbrъnъ i sl.) dala mak. dij. crvenik ‘svibanj’, hrv. dij. červen sto, č. i červen ‘lipanj’, p. czerwiec, r. dij. červeń, červec’, ukr. červen’, dij. červec’, bjr. červen’, dij. červec, sve ‘lipanj’, usp. č. červenec ‘srpanj’, csl., str. črbrvenъ također ‘srpanj’* (Gluhak, 1993: 598–599).

Struktura naziva tog mjeseca je jednostavna. Riječ se sastoji od korijena *svibb-* i sufiksa **-bnb*.

Drvo svibovine je tvrdo i u ondašnjim privrednim djelatnostima bilo je prikladno za izradu drški raznog alata i štapova za hodanje.

Porijeklo naziva *svibanj*, kao i važnost *svibe* u privrednim djelatnostima i načinu života uopšte Relković poetski predstavlja ovako:

*Svibnju ime odtuda se nàdi,
Što se lahko sad s dervetom radi:
Listja svako puno je i soka;
Svi b i verbu uzmi za svédoka;
Od njih Svibnjem prave se svirale,
I dëtca se sad na paši šale,
I list mladi na dervetu svira,
Što mu lagan neda vètar mira,
Već njim trëpti i šapće i šuška,
To jednako hrast terpi i kruška,
Pozivajuć pod grane putnika,
Gdë ga travom san lahki dočika* (Relković, 1796: 6).

Sprovedena analiza pokazala je da su zapažanja prirodnih pojava i povezane s njima poljoprivredne aktivnosti, kao i proizvodi tih aktivnosti bili važni za drevne Slovence u obilježavanju tzv. „malih godišnjih doba“ koji su nakon hrišćanizacije i uvođenja kalendara postali nazivi za pojedine mjesece. Drveće je takođe bilo važno za Slovence u ovim zapažanjima, jer njihov izbor za imenovanje mjeseci ukazuje baš na značaj pojedinih dendronima za poljoprivredne aktivnosti Slovena u prošlosti. Izgleda da su, nesumnjivo, ta tri drveta – *breza*, *dub* i *lipa*, kao i jedan grm – *sviba* – bili značajni u takvoj djelatnosti u prošlosti, na što ukazuju nazivi mjeseci nastali na njihovim osnovama. Najvjerojatnije svi ti analizirani nazivi imaju svoju potvrdu u staroslovenskom jeziku, što svjedoči o njihovom ranom nastanku. Nazivi slovenskih mjeseci koji su motivisani dendronimima oblikovani su uz pomoć sljedećih dvaju formanta: **-bnb* i **-bcb* (**in-bcb*), od čega taj prvi je najviše frekventivan.

Kod Zapadnih i Istočnih Slovena postoji još pitanje aktuelnosti motivisanja naziva mjeseci od dendronima *lipa*, što je u naše doba povezano sa zagrijavanjem klime. Zbog očiglednih klimatskih promjena, lipe kod njih cvatu već u šestom mjesecu (juni) i početkom jula taj proces je završen. Takva analiza ipak zahtijeva savremena detaljnija botanička istraživanja.

Literatura

- Bijak, U. (2017). „Arboretum onimiczne“, *Onomastica*, LX/2, 2017, pp. 381–400, <dostępno na: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-5f5a653f-2e1b-44af-b20f-23c9ef5d6014>> [27. 8. 2020].
- Borić, M. (2015). „Hrvatsko prirodnoznanstveno nazivlje u Vitezovićevim kalendarima“. *Filologija*, No. 65, pp. 1–11, <dostępno na: <https://hrcak.srce.hr/file/227183>> [1. 9. 2020].
- Brückner, A. (1939). *Encyklopedia staropolska AV*. T. 4, cz. 2. Warszawa: Trzaska, Evert i Michalski.
- Gluhak, A. (1993). *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Hołyńska-Baranowa, T. (1969). *Ukraińskie nazwy miesięcy na tle ogólnosłowiańskim*. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Krzyżanowski, J. & Adalberg, S. (1970). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych. Tom II. K – P*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Łoś, J. (1925). *Gramatyka polska. Część 2: Słowotwórstwo*. Lwów-Warszawa-Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
- Łowmiański, H. (1953). *Podstawy gospodarcze formowania się państw słowiańskich*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Machek, V. (1971). *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie věd – Academia.
- Miklosich, F. (1867). *Die slawischen Monatsnamen*. Wien: Gerold.
- Moszyński, K. (1967). *Kultura ludowa Słowian*. T. I. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Moszyński, L. (1984). *Wstęp do filologii słowiańskiej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Obrębska-Jabłońska, A. (1960). „Czy nieznane polskie nazwy miesięcy“, *Slavia Occidentalis*, XX, cz. II, str. 109–113.
- Rejzek, J. (2001). *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda.
- Relković, J. S. (1796). *Kučník*. Pretisak u: *Danica Ilirska*, br. 2, Dana 14. Sěčnja 1837, str. 5-8. <dostępno na: http://www.columbia.edu/cu/lweb/digital/collections/cul/texts/ldpd_7090093_001/pages/ldpd_7090093_001_00000217.html> [2. 9. 2020].
- Skok, P. (1970). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knjiga treća poni – Ž*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Snoj, M. (2016). *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Strzelecka, H. (2000). *Encyklopedia zielarstwa i ziołolecznictwa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Tumas, J., (2005). *Językowo-kulturowy obraz dębu, brzozy i wierzby (na materiale polskim i litewskim)*, Praca magisterska przygotowana pod kierunkiem naukowym dr Ireny Masoit, Katedra Filologii Polskiej, Wydział Slawistyki, Wileński Uniwersytet Pedagogiczny, <dostępno na: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:1903996/>> [1. 9. 2020].
- Włodarski, B. (1957). *Chronologia polska*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Займов И. (1954). „Българските народни имена на месеците“. *Известия на Института за български език*. Кн. 3, str. 101–147.
- Фасмер, М. (1967). *Этимологический словарь русского языка. Т. 2*. Москва: Прогресс.
- CFP: *II Międzynarodowa Konferencja Naukowa Instytutu Filologii Słowiańskiej UAM z cyklu „Humanistyka w przyrodzie – Przyroda w humanistyce: Drzewostan słowiański*. Instytut Filologii Słowiańskiej UAM, Poznań 10. 10. 2019 <dostępno na: <http://humanitiesinnature.amu.edu.pl/konferencje/ii-miedzynarodowa-konferencja-naukowa-drzewostan-slowianski/>> [27. 8. 2020].

Robert BOŃKOWSKI

DENDRONYMS IN WORD FORMATION OF STANDARD SLAVIC NAMES OF THE MONTHS

Observations of natural phenomena and related agricultural activities, as well as the products of these activities were important for the ancient Slavs in marking the so-called „small seasons“. After Christianization and the implementation of the calendar, they became names for certain months. Trees were also important for the Slavs in these observations, because their choice for naming the month indicates the importance of certain dendrons for the agricultural activities of the Slavs in the past. It seems that three of these trees – *breza* (birch), *dub* (oak) and *lipa* (linden), as well as one shrub – *sviba* (dogwood) – were significant in such an activity in the past, as it is indicated by the names of the months formed on their basis.

Key Words: *Slavic languages, calendar, names of months, dendronym*